

ΠΕΡΙ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ
(Αναδημοσίευση από το τεύχος 10 της Έμφασης
Χειμώνας 2001- 2002)

Γιώργος Σουφλιάς
Γραμματέας Πολιτικού Σχεδιασμού και Προγράμματος της Νέας Δημοκρατίας..

Πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι διανύουμε μία περίοδο όπου η επικοινωνία κυριαρχεί της πολιτικής, με αποτέλεσμα η ιδεολογία σήμερα να περνά σε δεύτερη μοίρα. Όσο κι αν ξεκινά από μια ορθή παραδοχή, η διαπίστωση αυτή είναι λανθασμένη. Πρώτα απ' όλα γιατί οι καλύτερες τεχνικές επικοινωνίας είναι τελείως ανεπαρκείς όταν δεν υπάρχει ουσιαστική πολιτική. Επιπλέον, ακριβώς επειδή το θεμέλιο της επιτυχίας στη σύγχρονη πολιτική είναι η σωστή επικοινωνία, πρέπει πίσω από τον πολιτικό λόγο ενός κόμματος, να υπάρχει ξεκάθαρη -με την έννοια της σαφήνειας, όχι του δογματισμού- φιλοσοφία. Ένα κόμμα χωρίς σαφή πολιτική φιλοσοφία δεν μπορεί να καταρτίσει κυβερνητικό πρόγραμμα, να κάνει γνωστές τις ιδέες του, να κινητοποιήσει τα στελέχη του, να ασκήσει ολοκληρωμένη πολιτική.

Σήμερα, η επίκληση της ιδεολογικής επικράτησης του φιλελευθερισμού αποτελεί κοινό τόπο. Στο επίπεδο της οικονομίας, οι αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού εφαρμόζονται πλέον - λιγότερο ή περισσότερο - σε ολόκληρο τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Στο επίπεδο της κοινωνίας, οι ιδέες της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και του σεβασμού των ατομικών δικαιωμάτων έχουν δικαιωθεί πλήρως. Διεθνώς, οι βασικές αξίες της φιλελεύθερης ιδεολογίας διατρέχουν το μεγαλύτερο μέρος του άξονα Αριστεράς - Δεξιάς.

Όμως, η φαινομενική ομογενοποίηση του πολιτικού λόγου δε σημαίνει ότι η πολιτική αντιπαράθεση έχει πάψει να αποτελεί αναγκαίο γνώρισμα της λειτουργίας του κομματικού συστήματος. Νέα διακυβεύματα και νέες προκλήσεις δημιουργούν ένα νέο περιβάλλον, στο οποίο τοποθετείται και ο προβληματισμός αυτού του βιβλίου.

Με δεδομένη την προγραμματική προσέγγιση των κομμάτων εξουσίας, προέκυψαν ως σημεία αντιπαράθεσης η κοινωνική ευαισθησία, η κοινωνική συνοχή και η κοινωνική συναίνεση. (Με τον όρο συναίνεση -ή καλύτερα, σε κάποιες περιπτώσεις, συνεννόηση- δεν εννοείται ο συμβιβασμός και ο μέσος όρος, αλλά τονίζεται η αναγκαιότητα να στηρίζεται η πολιτική στην κατανόηση του συνόλου και στο διάλογο).

Το ζητούμενο είναι το πώς η εφαρμογή αυτής της πολιτικής δε θα αποβαίνει εις βάρος κοινωνικών ομάδων, δε θα διαταράσσει την ισορροπία του συνόλου και θα ενεργοποιεί θετικά, ή έστω δε θα ενεργοποιεί αρνητικά, την κοινωνία και τις επιμέρους ομάδες της.

Με την επικράτηση των φιλελεύθερων ιδεών, οι σοσιαλιστές βρέθηκαν σε δυσχερή θέση αφού αναγκάστηκαν να αποδεχθούν τα βασικά αντίπαλα επιχειρήματα. Ήταν φυσικό να επιχειρήσουν να φέρουν τη νέα αντιπαράθεση σε χώρο που, σημειολογικά, θα φαινόταν προνομιακός για αυτούς. Ως τέτοιος θεωρήθηκε η κοινωνία. Από αυτό το σημείο και μετά, η αντιπαράθεση λαμβάνει συχνά πλέον συνθηματολογικό χαρακτήρα. "Είμαστε σοσιαλιστές, άρα εξ ορισμού έχουμε κοινωνική ευαισθησία και διασφαλίζουμε την κοινωνική συνοχή", μας λένε.

Στην ελληνική πολιτική σκηνή, το ΠΑΣΟΚ το οποίο εισήγαγε ουσιαστικά την έννοια του λαϊκισμού στο πολιτικό λεξιλόγιο και παραδοσιακά χρησιμοποιεί κενές περιεχομένου φράσεις, δε θα μπορούσε παρά να επιχειρήσει να ιδιοποιηθεί το σχήμα της "μόνης κοινωνικά ευαίσθητης πολιτικής δύναμης". Η άτσαλη, μεσοβέζικη και ανειλικρινής προσπάθεια εφαρμογής, όχι του φιλελευθερισμού, αλλά- κάποιων αποσπασματικών φιλελεύθερων μέτρων από τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, συνοδεύεται από την ακόμα ανειλικρινέστερη επίκληση ενός ανύπαρκτου "κοινωνικού μονοπωλίου". Και δεν τους αρκεί

μόνο αυτό, αλλά επιχειρείται να εμφανιστεί η φιλελεύθερη ιδεολογία - και κατ' αντιστοιχία η Ν.Δ. - ως η ιδεολογία της κοινωνικής αναληψίας.

Ο Καθηγητής κ. Προκόπης Παυλόπουλος, στο κείμενό του στον συλλογικό τόμο "Περί Φιλελευθερισμού" που εξέδωσε το Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής αποδεικνύει θεωρητικά γιατί η παρέμβαση του κράτους πρόνοιας, που είναι άλλωστε και συνταγματική επιταγή, είναι απολύτως συμβατή με τη σύγχρονη αντίληψη του φιλελευθερισμού. Η απόδοση της ουσίας του φιλελευθερισμού ως του συστήματος οργάνωσης των εγγυήσεων για την αναγνώριση και άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οδηγεί στην αναγκαιότητα της ύπαρξης ενός κοινωνικού κράτους δικαίου. Επίσης, στον ίδιο τόμο, ο Καθηγητής κ. Μακρυδημήτρης επισημαίνει: "Το κίνημα του φιλελευθερισμού, διείσδυσε και στα πεδία των κοινωνικών και διαπροσωπικών σχέσεων όπου η αυτονομία του υποκειμένου, τα ατομικά δικαιώματα και η ελευθερία των πεποιθήσεων, των αντιλήψεων και των συμπεριφορών συνιστούν αναπόσπαστα στοιχεία στην κατάσταση του ανθρώπου".

Αλλά ας επιμείνουμε λίγο ακόμη στο θέμα αυτό. Από τον κλασικό φιλελευθερισμό μέχρι τις σημερινές εκδοχές της φιλελεύθερης ιδεολογίας, θέση πυρήνα κατέχει ασφαλώς η αξία της ελευθερίας. Αυτό παρατηρείται και στην ιδεολογία της Νέας Δημοκρατίας. Ήδη, στο πρώτο Συνέδριο της Ν.Δ., στη Χαλκιδική, το 1979, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής τόνιζε ότι "Δεν υπάρχουν για τη Νέα Δημοκρατία οικονομικοί ή κοινωνικοί στόχοι για τους οποίους αξίζει να θυσιάσει η ελευθερία". Στην δε ιδρυτική πράξη της Νέας Δημοκρατίας τονίζεται ότι η ελεύθερη οικονομία πρέπει να συνδυάζεται με την κοινωνική δικαιοσύνη.

Ο φιλελευθερισμός είναι ανθρωποκεντρική ιδεολογία, μέσα από την οποία το άτομο βρίσκει τον ρόλο του στην κοινωνία. Σε μια ανοιχτή κοινωνία, η ελευθερία είναι το υπέρτατο ιδανικό και δεν προβάλλεται κατ' αντιδιαστολή στην ισότητα, αλλά, αντίθετα, οδηγεί προς την πραγματική ισότητα. Ο σύγχρονος φιλελευθερισμός είναι η ιδεολογία στην οποία οι αρχές της ελευθερίας, της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης δεν είναι ανταγωνιστικές αλλά συμπληρωματικές μεταξύ τους. Ως ελευθερία, πέραν της οικονομικής δραστηριότητας, εννοείται η ελευθερία της σκέψης, της βούλησης και της έκφρασης. Ως ισότητα εννοείται πρώτα από όλα η ισότητα ευκαιριών που υπάρχει όταν εφαρμόζεται η αρχή του ίσου ενδιαφέροντος προς όλους τους πολίτες και καταργείται κάθε προνομιακή-χαριστική μεταχείριση. Ως κοινωνική δικαιοσύνη εννοείται η εφαρμογή των αρχών του κράτους πρόνοιας και δικαίου. Οι αρχές όμως της ελευθερίας, της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης δεν αναπνέουν φυσικά μέσα σ' ένα περιβάλλον διαφθοράς, με ένα κράτος διαβρωμένο και υποταγμένο στο κυβερνών κόμμα.

Με βάση αυτές τις θεμελιώδεις αρχές, οι στόχοι της σύγχρονης φιλελεύθερης ιδεολογίας είναι:

- α. Η δομημένη και θεσμοθετημένη προστασία της ατομικής ελευθερίας.
- β. Η απρόσκοπτη και ανεμπόδιστη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς. Όπως αναφέρει και το πρωτοποριακό για την εποχή του οικονομικό πρόγραμμα της Ν.Δ. του 1987, χωρίς ελεύθερη οικονομία, δηλαδή χωρίς ελευθερία επιλογών, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί η δημοκρατία στην πράξη.
- γ. Η δημιουργία ενός πολιτισμού ανοχής προς τις πεποιθήσεις των άλλων. Ιδεολογικές, θρησκευτικές, φυλετικές ή πολιτισμικές διαφορές δεν πρέπει να διασπούν τον κοινωνικό ιστό.
- δ. Η κοινωνική πρόοδος: η κοινωνία θεωρείται ότι προοδεύει όταν επιτυγχάνεται σημαντική και σταθερή οικονομική ανάπτυξη, όταν προοδεύουν όλοι μαζί και ο καθένας ξεχωριστά και ταυτόχρονα απουσιάζουν τα εκφυλιστικά φαινόμενα προνομιακής θέσης. Στην ελληνική πραγματικότητα μάλιστα, το αίτημα αυτό δεν μπορεί παρά να κατέχει κεντρική θέση. Μία χώρα δεν προοδεύει όταν προοδεύουν οι λίγοι, οι εκλεκτοί μιας κυβέρνησης, ενός οικονομικοπολιτικού κατεστημένου.

Εδώ επιστρέφουμε σε μία έννοια που είδαμε πως αναδεικνύεται σε κεντρικό πολιτικό διακύβευμα της νέας εποχής και με απασχολεί και στο δικό μου άρθρο τον τόμο "Περί φιλελευθερισμού": την έννοια της συναίνεσης. Η συναίνεση, όπως και η συνεννόηση, είναι

σύμφυτη με το φιλελευθερισμό. Στην ανοιχτή κοινωνία, οι πολιτικές δεν εφαρμόζονται ως αποτέλεσμα κάποιου κεντρικού σχεδιασμού και δεν επιβάλλονται στα άτομα και στο σύνολο. Στο φιλελεύθερο μοντέλο, η πολιτική προκύπτει και εφαρμόζεται μέσα από ανοικτές διαδικασίες ως προϊόν συναίνεσης. Και δε γίνεται λόγος για φαινομενική - αναγκαστική συναίνεση με την έννοια της υποχρεωτικής μη-αντίδρασης, αλλά για συναίνεση ειλικρινή και οικειοθελή, η οποία μπορεί να αναθεωρηθεί. Η κοινοβουλευτική δημοκρατία, η συμμετοχή των πολιτών στην πολιτική διαδικασία, ο διάλογος, η ελευθερία επιλογών, η ανεκτικότητα στις θέσεις των άλλων, η ισότητα ευκαιριών, ο υγιής ανταγωνισμός, η απουσία δογματισμού και ιδεολογικών αγκυλώσεων, η ισονομία και η κοινωνική αλληλεγγύη δημιουργούν το ζητούμενο περιβάλλον. Παράλληλα απαιτείται να υπάρχει και παιδεία συναίνεσης, όπου πλάι στην κοινωνική ανοχή τίθεται η κουλτούρα του σεβασμού στους θεσμούς και της αξιοκρατίας.

Απαιτείται όμως και άλλη μία προϋπόθεση. Η εξουσία να μην ασκείται αλαζονικά, γιατί αποτρέπει τη δημιουργία κοινωνικής συναίνεσης, ακριβώς επειδή θεωρεί ότι δεν τη χρειάζεται. Μία φιλελεύθερη κυβέρνηση, απορρίπτει την αλαζονική άσκηση της εξουσίας όχι μόνο για ηθικούς λόγους, αλλά και επειδή γνωρίζει πως μία τέτοια πολιτική δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική αφού προσκρούει στα αναχώματα που δημιουργεί στην κοινωνία η μη κατανόησή της.

Στη νέα πραγματικότητα, το κράτος καλείται να διαδραματίσει ένα διαφορετικό ρόλο. Ο φιλελευθερισμός δε συνεπάγεται τον ακραίο ανταγωνισμό και ασφαλώς δεν μπορεί να επιτρέψει τη δημιουργία μονοπωλίων ή ολιγοπωλίων. Το κράτος έχει ρυθμιστικό ρόλο και αντικείμενό του είναι να δημιουργήσει το κατάλληλο περιβάλλον και να προσδιορίσει τίμιους και ξεκάθαρους όρους του παιχνιδιού, ώστε ελεύθεροι οι πολίτες να μπορούν να δημιουργήσουν, να προχωρήσουν μπροστά. Να αναπτύξουν τις ιδιαίτερες ικανότητες και χαρίσματα που ο καθένας έχει. Να πετύχουν στη ζωή τους και να χαρούν την επιτυχία τους. Το κράτος είναι κυρίως αυτό που καλείται να προσδιορίσει θετικά την ελευθερία του πολίτη, να δημιουργήσει τις συνθήκες που είναι αναγκαίες για να ολοκληρωθεί και να εκφραστεί η κάθε προσωπικότητα. Η επανίδρυση του κράτους, η πάταξη της διαφθοράς και η επικράτηση της αξιοκρατίας αποτελούν τη νέα Μεγάλη Ιδέα γιατί τελικά έτσι θα αλλάξει η νοοτροπία όλων μας και θα απαλλαγεί ο νεοέλληνας από τις "λογικές" του βολέματος, του πλάγιου δρόμου και της ελάχιστης προσπάθειας.

Το φιλελεύθερο κράτος πρέπει να είναι ευέλικτο, μικρό στην οικονομία και αποτελεσματικό ως προς την κοινωνία. Να λειτουργεί προς όφελος της κοινωνίας και του πολίτη και όχι εις βάρος τους. Σε μια σύγχρονη ελεύθερη οικονομία, ο υγιής ανταγωνισμός είναι ασφαλώς απαραίτητος. Είναι η κινητήρια δύναμη, η οποία δημιουργεί φθηνότερα και υψηλότερου επιπέδου προϊόντα και υπηρεσίες. Φυσική παρεπόμενη συνέπεια του ανταγωνισμού όμως είναι και η δημιουργία κοινωνικών ανισοτήτων που θέτουν σε κίνδυνο την κοινωνική συνοχή. Εκεί απαντά το κράτος με διορθωτικές κινήσεις οι οποίες γίνονται για να αποκαταστήσουν την κοινωνική δικαιοσύνη, με μερική αναδιανομή του πλούτου. Η αναδιανομή αυτή γίνεται τόσο με τη λήψη άμεσων διορθωτικών μέτρων, όσο και έμμεσα, κυρίως μέσα από την παιδεία αλλά γενικότερα από την άσκηση κοινωνικής πολιτικής. Η διαδικασία αυτή λειτουργεί υποστηρικτικά στον ελεύθερο ανταγωνισμό, αφού αποκαθιστά τις παρενέργειές του και διευκολύνει την αυτοτροφοδοτούμενη λειτουργία του.

Το φιλελεύθερο κράτος είναι ένα αποτελεσματικό κράτος πρόνοιας και δικαίου. Το ρόλο του συνθέτουν:

- Οι υπηρεσίες Άμυνας, Δημόσιας Τάξης, Διοίκησης και Δικαιοσύνης.
- Ο καθορισμός των κανόνων και η εποπτεία εφαρμογής τους. Η διασφάλιση του υγιούς ανταγωνισμού και ίσων όρων εκκίνησης για όλους τους πολίτες.
- Η κατοχύρωση της κοινωνικής δικαιοσύνης με τον αναδιανεμητικό του ρόλο.
- Η εξασφάλιση της αναγκαίας υποδομής για την ανάπτυξη της χώρας.
- Η εξασφάλιση σε όλους υψηλού επιπέδου κοινωνικών υπηρεσιών -Παιδεία, Υγεία, Ασφάλιση, Πρόνοια- με παράλληλη παροχή και από τον ιδιωτικό τομέα.

Με δεδομένη την υπεροχή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας ως μέσον οικονομικής ανάπτυξης, το Κράτος δεν πρέπει να παίζει το ρόλο του επιχειρηματία.

Η ελεύθερη οικονομία, η απελευθέρωση των αγορών, το μικρότερο στην οικονομία και καλύτερο στις υπηρεσίες και υποδομές κράτος, η σύνδεση της αμοιβής με την παραγωγικότητα και το κίνητρο του κέρδους, είναι οι μοχλοί της ανάπτυξης. Αυτό το φιλελεύθερο μίγμα οικονομικής πολιτικής εξασφαλίζει την αύξηση του εθνικού εισοδήματος και -στην πράξη, όχι στα λόγια- τη βιώσιμη κοινωνική συνοχή. Με αυτόν τον τρόπο δηλαδή επιτυγχάνεται η ανάπτυξη και, μέσω της ανάπτυξης, δημιουργούνται οι αναγκαίοι πόροι για την άσκηση ουσιαστικής κοινωνικής πολιτικής. Η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ασθενέστερων ομάδων μόνο μέσω της αύξησης της εθνικής παραγωγής μπορεί να είναι βιώσιμη και ουσιαστική. Αλλιώς, το αυτονόητο καθήκον της Πολιτείας για βελτίωση της κοινωνικής προστασίας θα γίνεται εμπόδιο για την οικονομική ανάπτυξη και θα αυτοαναιρείται. Το χειρότερο τέτοιο παράδειγμα το ζήσαμε τη δεκαετία του '80, με την τρομακτική αύξηση του δημόσιου χρέους και ταυτόχρονα τη διάλυση του ασφαλιστικού συστήματος, το οποίο τελικά εμείς περισώσαμε και του δώσαμε προοπτικές. Τα ίδια συμβαίνουν και σήμερα, με τα "έσοδα από το μέλλον" και το ασφαλιστικό.

Η σχεδόν εικοσαετής διακυβέρνηση από το ΠΑΣΟΚ επηρέασε ριζικά τις κοινωνικές δομές. Ειδικότερα η κυβέρνηση Σημίτη, χαρακτηρίζεται από τη στρεβλά φιλελεύθερη πολιτική της. Την ονομάζω έτσι όχι μόνο για τα αποσπασματικά φιλελεύθερα μέτρα, αλλά και διότι στηρίζει ακόμα τον κρατισμό και τα μονοπώλια. Υπόσχονται συνεχώς αποκρατικοποιήσεις, όμως δεν πραγματοποιούν καμία. Και όχι μόνο αυτό, αλλά εννοούν ως αποκρατικοποιήσεις τις μίζερες μετοχοποιήσεις, ενώ γνήσια αποκρατικοποίηση γίνεται μόνο όταν το μάνατζμεντ περνάει στον ιδιωτικό τομέα. Επίσης, σήμερα ανθεί η πελατειακή "διανομή πλούτου" μέσω προμηθειών, δημοσίων έργων, κοινοτικών προγραμμάτων. Αποτέλεσμα είναι η δημιουργία ενός νέου κοινωνικού κατεστημένου και ενός συστήματος που βρίσκεται σε ευθεία αντίθεση με τις αρχές της ανοιχτής ελεύθερης κοινωνίας.

Σήμερα η αξιοπιστία της πολιτικής είναι τραυματισμένη. Είναι διάχυτη η δυσπιστία που εδράζεται στην πεποίθηση ότι τις σημαντικές αποφάσεις τις λαμβάνει ένα κλειστό αυτοτροφοδοτούμενο σύστημα εξουσίας. Ο τόπος χρειάζεται μία τίμια, καθαρά φιλελεύθερη πρόταση διακυβέρνησης. Όπως αποδεικνύεται και από τον τόμο που παρουσιάζουμε, η πρόταση αυτή -που μόνο η Ν.Δ. μπορεί να δώσει- εξασφαλίζει την κοινωνική δικαιοσύνη και συναίνεση. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, για να γίνει πράξη το όραμα μιας ανοιχτής κοινωνίας με ευρωπαϊκή προοπτική, η Ελλάδα χρειάζεται όσα μόνο το φιλελεύθερο μοντέλο μπορεί να εξασφαλίσει: υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και επομένως πραγματική σύγκλιση, ελευθερία επιλογών, ισότητα ευκαιριών, συμμετοχή των πολιτών, κοινωνική αλληλεγγύη.

* Το Civilitas.GR και ο «ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ» προτίθενται να απομακρύνουν το κείμενο αυτό από την Ιστοσελίδα τους, εάν η αναδημοσίευσή του προσβάλλει κεκτημένα πνευματικά ή εμπορικά δικαιώματα (info@civilitas.gr)